

UNITÁRIUS KÖZLÖNY.

A VALLÁSOS ÉS ERKÖLCSÖS ÉLET ÉBRESZTÉSÉRE
KIADJA A DÁVID FERENCZ EGYLET.

SZERKESZTIK: Dr. BRASSAI SÁMUEL és BOROS GYÖRGY.

Előfizetési ára egész évre 2 korona 40 fillér (1 frt 20 kr.) Egyes szám ára :
24 fillér (12 kr.) A Dávid Ferencz Egylet rendes tagjai 5 évi kötelezettséggel
egy évre csak 2 koronát fizetnek. Minden pénz Iszlai Márton egyl. pénztárnokhoz
küldendő Kolozsvárra (unitárius leányiskola).

Megtérés.*

Kutat a bölcs kicsiny szobában
Rideg, kopott falak között.
Gondolkozik és tépelődik
Ezernyi sok kérdés fölött.
Keble hideg, miként a márvány,
A mely napot nem láta még,
A sziv verése olyan bágyadt,
Hatalmi polczán áll az ész.

. Töprengve jár a kis szobában,
Hallgatva az észnek szavát,
Kissé tovább, Isten házában
Az orgona lágy hangot ad,
S felhangzik a hívők sergének
Ajkiról a szent zsoltosma:
»Dicsőség Isten szent nevének«,
S száz, s száz torok utánmondja.

* * *

»Mennyi hóbort, mormol magában,
Mennyi hóbort e földtekén,
Hanem egykor e sötét földre
Világosságot hintek én,
S az őserő igaz tanával
A föld ha majd eltelve lesz,
A képzelet szárnya szegetten
Istent már többé nem keres.

* Felolvastatott a Dávid Ferencz-Egylet Udvarhelykői fiók-egylete f. évi
jun. hó 1-én Hom.-Szt-Mártonban tartott ülésén.

Isten lesz az *anyag* maga majd,
Mely rejt ezer atomokat,
S ez atomokból alkot össze
Ezer s ezer világokat.
S a tan, a mely eddig butita,
Megszámlálhatlan százakat
S az Isten-kultuszt megteremté,
Alig él még egy pár napot.«
Szól a tudós, így szól magában,
S kutat, vizsgál, fürkészk, keres
Erdőt s mezőt mind összejárva,
S búvárol ócska könyveket.

* * *

. . . . Sok éve már, sok éve lesi
A természetnek titkait.
Nem egyszer, tizszer összehányta
Penész-szobák lomtárait,
És fogyva-fogy minden reménye,
Fülébe zeng a szent ének:
»Ki eddig véde szent kezével,
Dicsőség Isten nevének!«

* * *

Kutat megint, . . . reményét veszve
Mond magában: »tovább, tovább,
Ha célomat én el nem érem,
Egy kis gödör nyugalmat ád.«
Kutat, keres, nem tudja, hogy mit,
— Istent nem hisz, Istent tagad,
Erő nincs már a vézna testben,
Alig mozog, mint árnyalak.
Inog a föld, mozog alatta,
Avagy lába nem bírja már? . . .
(Vesztett erő s vesztett remény közt
Vigasztalást oh, hol talál!?)
Ágyába szögzé gyengesége,
Hit és remény nincsen szívében,
A sas nem sas, ha nincsen szárnya,
Heverve porban s fvényben.

. . . . S a mint soká, nagyon sokáig
Kínja közt ágyban maradt,
Egy ritka könyv, mit eldobott volt,
Egyszer szemébe akadott.

(E könyv még anyjától maradt meg,
Kinek szive boldog vala,
Élte egén fényes világgal
A *hitnek* napja lángola.)
Mohón, hő vágytól ösztönözve
Ragadja meg a Bibliát,
Mint gyöngé méh a víz színén, ha
Egy mentő szalmaszált talált.
S lapoz, lapoz egyre belőle,
Arczán derü, fény villan át,
Mint a midőn a villamfolyam
Átvágja az égnek falát.
»Tovább, tovább, szólal meg ajka,
Milyen világos itt a hely;
A remény zöldjét látom én most
S vigasztugár rám fényt lövel.
Ha meghalok, leszen még élet
A siron túl, a föld felett,
És fog virrasztani siromon majd
Nyájas, szelid emlékezet? . . .
És lesz nekem, leszen bocsánat,
Balzsam, vigasz szívem sebén,
Avagy miként a csuszó féreg
Feledten fekszem sirba én? . . .
S durva göröngy, ha majd reám hull,
Eltörök a lélek szárnya,
Vagy nem lesz hely, hová a lélek
Magától repülne, szállna?

. . . Nem, nem, hiszen e szent ereklye,
E Biblia másként *tanít*
— Eddig tagadtam, ösvényt veszve,
Fölkelt szívemben most a *hit*.
Hiszek Uram, hiszek tebenned,
Reményt, vigaszt te adsz nekem,
Mindenható és szent kezeddél
Vezetsz a földi életen!
Bocsásd meg, hogy nem ismerélek
S világokat vigyázott elmém,
Szemem előtt kezéd munkáit
Nem látva meg, nem ismervén.
Most látlak én a napsugárban,
Mely érlel, ad arany kalászt,
A szellő szárnyán, harmatcseppben
Kezed dicséri őnmagát.

Vihar ha kél, villám ha dördül,
Fönségdben te ott lebegsz,
A földnek mélyén, tenger habjain,
A kéklő boltozat felett.
Utat veszték, kevélyen, büszkén,
Midön én megtagadtalak,
A *végtele*nt, örökké élőt,
Egy gyöngé, hitvány porsalak.
Most látlak, im! Az ész világa
Mellett lobog szövétnékem :
A szívnek lángja, jó Atyám ezt
Csupán csak érted égetem.
Ki annyit, annyit szenvedék már
Vigaszul a hit van velem
Bocsásd, bocsásd meg vétkeket
Örökké élő Istenem.«

— — — — —
Még szólna, de Isten házából
Áthallszik a hálaének,
S ihletve mondja szive s ajka :
»Dicsőség Isten nevének!«

Vargyas, 1893.

Tarcsafalvi Albert.

Channing Ellery Vilmos emlékezete.

-- Megnyitó beszéd az unitárius papnövendékek által tartott Channing ünnepélyen. —

Mélyen tisztelt gyülekezet!

Valamint a természetben a különböző elemek folytonos harczban állanak egymással, az erő az anyaggal, a tűz a vízzel, s most egyik, majd másik a győztes, most egyik, majd a másik van elnyomva; így az emberi életben folytonos a harcz, a küzdelem. Egyiknek sikerül felemelkedni, sas szárnyaival csaknem az eget csapkodni, míg a másik ott marad, honnan vétetett, a porban. Az idő vas keze az elemeket is megtöri, eltemeti; hogyne törné hát meg, hogyne temetné el ezt a törékeny, gyenge embert?

Igen, tisztelt gyülekezet, voltak nagyok, voltak dicsők, kik kiemelkedtek embertársaik sorából s valamely magasztos eszmének, nagy ügynek diadalra juttatásáért szellemi, vagy anyagi kincseik egész összegét feláldozták s jutalmuk, hogy feledve porladoznak. Megalázó ez az emberiségre nézve, de még megalázóbb lenne akkor, ha ezek a nagyok, mit tettek, csak jutalom reményében tették volna. Nem! ezt még gondolni is gyalázó lenne az ők emlékökre. S hálá az isteni gondviselésnek, a mai kor ezen már

feljül is emelkedett. Megértette az idő jelszavát, hogy a valódi nagyságot, ha sirba zární igen is, de örökre eltemetni soha sem lehet s ünnepélyeket rendez megdicsőült nagyjainak emlékökre s ezeket az ünnepélyeket nem jutalomból, hanem kegyeletből tartja. Napjainkban az ily ünnepélyek igen is gyakoriak, oly gyakoriak, hogy csaknem nincsen nap, melyen valamely ünnepély ne tartatnék. Jól is van így, meg kell adni az érdemnek, mi az övé, hogy lássa az utókor, tanuljon lelkesedni s törekedjék többről többre. Különösen azokat látjuk nagyban ünnepeltetni, kik valamely közügyhez anyagi áldozattal járultak. Méltán is, mert mint mindig, úgy ma is nagy szerepet játszik az anyag a lét kérdésében. Kenyér nélkül élni nem lehet. De adjuk meg a szellemi nagyságnak is azt, mi őt megilleti: mert ha dicsekedünk azzal, hogy mi a szellemi tökely felé mindennap közelebb jutunk, kötelességünk kegyelettel, szent érzelmekkel emlékezni azokra a szellemi nagyokra, kik minket ide eljuttattak. S én még inkább szükségesnek tartom az ily nagyoknak emlékét ünnepelni meg. Hisz az anyagi téren lehet boldogítani egy társulatot, lehet egy nemzetet, vagy mondjuk, egy egész országot; de oly anyagi áldozatot, mely az egész emberiség boldogítására kihatott volna, még eddig senki sem hozott. Ellenben a szellemi nagyság elhat túl az Oczeánon, túl az egyenlítőn, uralkodik időn s enyészeten, boldogít népeket és nemzeteket s mintegy varázsszövétnek lebeg a kutató lélek előtt. Avagy egy Sokrates, egy Mózes, egy Jézus nemde az egész emberiség boldogításán munkálkodtak-e?

Egy ily szellemi nagyság emlékének ülünk mi is most ünnepet. A férfi, kiről meg fogunk emlékezni, nem honunk fia. Messze tengeren túl, más földrészen ringott bölcsője s idegen földben porladoznak hamvai; de az eszme, melynek ő hirdetője, terjesztője volt, elhatott hozzánk is, átjárta az egész művelt világot, s magával ragadott minden gondolkodni szerető lelket. Méltán nevezi azért az egész emberiség sajátjának e férfit, de legméltóbban nevezhetjük mi unitáriusok, hisz e férfi unitárius volt. E férfi, kinek emlékét ünnepeljük, *Channing E. Vilmos*, a szabad Amerikának igazán szabad gyermeke volt, az íróknak díszje, a népnek büszkesége, kegyes és felvilágosult unitárius lelkész. Igaz, hogy ő maga a nagy szellem írja egyik barátjának nem sokkal halála előtt: „*Kevés van bennem az unitáriusból.*“ Ezt sokan is szeretik oda magyarázni, mintha vallásos nézetét utóbb megváltoztta volna. Nem ezt teszi ez. Igen tisztelt gyülekezet, csak azt erősíti meg, hogy az ő nagy lelke ki akart bontakozni a felekezet és a dogmák tömkelegéből. És ma, midőn az unitarizmus kora oly közel van, midőn levette a dogmatizálást, midőn a Krisztus egyházát igyekszik megalakítani, ma ha feltámadna e nagy szellem, bizonyonnyal így szólna: *unitárius vagyok egész lényemben.* Igen, hisz Channing, mint maga

írja, a Krisztus közönséges egyházához tartozott. Már akkor az unitarismust valóságos előlépésnek tartotta a keresztény vallás tisztultabb ismerete felé. Csakhogy az ő nagy szelleme egyetlen felekezet credo-jában sem tudott megmaradni. Elve volt a folytonos haladás, tökéletesedés. Kutatta az emberi szív érzelmeit, az ész jogát; sőt itt sem állapodott meg, hanem kutatta még az Istenség titkait is. Méltán nevezzük azért őt a miénknek, méltán tartunk emlékűnnepélyt, hisz ő ma miénk volt testestől, lelkestől. Méltán ünneplünk, különösen mi papüvendékek, hisz Channing pap volt, pap a szó valódi értelmében. Krisztus evangéliumát oly teljesen átértette, átérezte és oly meggyőzőleg hirdette, hogy méltó, hogy eszméit megismerjük, kötelességünk azt másokkal is megismertetnünk. Ünneplőnként épp azért tettük nyilvánossá, hogy itt megemlékezve róla, ismerjük mi s ismertessük másokkal is, mert Channing nem szégyelte a Krisztus evangéliumát, mi nem szégyeljük a Channing evangéliumát. Ezzel az ünneplő megnyitom s tisztelettel kérem fel védnök Tisztelendő Boros György tanár urat felolvasásának megtartására.*

Biró Lajos,
egyleti elnök.

Árkosi Dénes.

(1810—1892.)

(Arczképpel).

— Élet- és jellemrajz. —

„Igyekezem azon, hogy ti az az én holtom után gyakorta megemlékezhesetek.“ 2.
Pét. I 15.

Sasszárnyakon repülnek az évek és minden év meghozza kicsiny seregünknek azokat a férfiakat, kiknek működéséhez és nevéhez a jobb lelkek hálás elismerése fűződik; de másfelől fájdalommal látjuk, hogy egymásután dőlnek ki sorainkból azok, a kik emlékének kegyelettel adóz az utókor s a kiknek lelki erő, kitartás és áldozatkészség kellett, hogy egyházunk érdekei megóva legyenek.

Midőn *Árkosi Dénes* életrajzát írom, e gondolatok töltik el keblemet. Egyházunk ama férfiai közé tartozott ő, ki nem csak élt e száz elejétől kezdve napjainkig, hanem hosszú időn keresztül tevékeny részt vett az egyházi kormányzatban. S ha azoknak az irányeszméknek, melyek szerint egyházunk kormányoztatott, nem kezdeményezője, hanem végrehajtója vala, mégis méltó, hogy életiratának e lapokban néhány sort szenteljünk. Diszére vált ő

* Később fogjuk közölni.

annak az esperesi karnak, a melybe a sokoldalú tudományos műveltségű *Kis Mihály*, *Inczei József*, *Farkas György*, *Gyöngyösi István*, *Koronka Antal*, *Gálfalvi István* és *Nagy Lajos* tartoztak, a kik közül azonban ma csak az utóbbi működik tényleg.

Adózzunk tehát kegyelettel egy oly férfi érdemeinek, ki 55 évig szolgálta az egyházat s legyünk hálások a sírjában is az iránt, kinek legszebb tulajdona jó szive vala.

Árkosi Dénes.

Árkosi Dénes született 1810-ben Sárdon. Édes atya Árkosi Mihály, akkori sárdi pap, édes anyja Koncz Lidia, Koncz Márton ravai pap és esperes leánya volt. Gymnasiumi tanulmányait a székely-kereszturi collegiumban kezdette s kolozsvári főiskolánkban végezte, mindenütt szép eredménnyel. Mint gymnasiumi tanuló élénk részt vett Gálffi Sándorral, Kriza Jánossal, Szentiványi Lászlóval és Mihálylyal s Hajós Jánossal amaz irodalmi mozgalmakban, melyek a 30-as években véghullámaikban érintették a főiskolai unitárius tanuló ifjúságot is, Szorgalmas Péter név alatt irván az ifjúsági önképzőkör lapja, a melyre ez életrajz során még visszatérek.

Gymnasiumi tanulmányainak befejeztével a papnövendékek sorába lépett, hol magát társai felett annyira kitüntette, hogy Körmöczi János, akkori püspök, arra szemelte ki, hogy külföldi akadémiákra menjen s szép tehetségét a központban érvényesítse. Egyházunk akkori viszonyai közt egy tanuló ifjura nézve ez lehetett a legnagyobb kitüntetés, mi csak érhetett.

De a sors másképpen határozott. Ugyanis édes atyja, néhány év múlva, hogy Sárdon papi állomását elfoglalta, Bözödre választatott pappá, a honnan Árkosi Dénes, mint kereszturi és kolozsvári diák, gyakran rándult át prédikálni az akkor már virágzó ravai ekklésiába nagyatyjához, Koncz Márton espereshez, hol szép készütségével magára vonta a hívek figyelmét. Mint e sorok írójának többször elbeszélte, egy nagypénteken a passio eléneklésével is annyira megnyerte a hívek szeretetét és ragaszkodását, hogy midőn Koncz Márton 1831-ben meghalt, a ravai hívek kaptak az alkalman és őt, ki atyai és anyai ágon „papi vérből“ származott, papjoknak kívánták megnyerni.

Kérelmökre Körmöczi püspök ki is rendelte Ravába papnak, azzal a feltétellel, „hogy három évig nőtlenységben élve, gyűjts meg jövedelmét s menjen külföldi akadémiákra.“

Ily feltétellel foglalta el 1832-ben — tehát 22 éves korában — papi állomását Ravában.

Árkosi Dénest már gyermekkori emlékei Ravához kötötték, hol szülőivel a nagyatyjai háznál gyakran megfordult s huzamosabb ideig tartozkodott. Itt szőtte erdő koszoruzott völgy ölen ábrándjait és reményeit. S midőn ki telt az a három év, melyre Ravába kiküldetett, lemondott arról, hogy külföldre menjen „s megtakarított pénzét befizetvén a Status pénztárába, megmaradt ravai papnak.“ *

De e szerény papi körben is megtalálta azt a munkakört, kivívta azt a közbecsülést, szeretetet és tekintélyt, mely keveseknek jut osztályrészül. Dicsőült nagyatyja nyomdokain haladva és munkálva, figyelmét arra irányozta, hogy mint pap fentartsa a ravai ekklésia jó hírnevét és vallásos buzgóságát s lelkét folytonosan művelve, a közfigyelmet önként magára vonja.

1846-ban közügyigazgatóvá 1853-ban, gyengélkedő apja Árkosi Mihály kereszturköri esperes helyett, esperesi helyettesé, később, 1857-ben, atyjának bekövetkezett halála után Székely-Kereszturon a kör esperesévé választatott.

Esperessé választása abban az időben történt, mikor a magyar a költővel szólva: „Szerte nézett s nem lelé honját a hazában,“ a mikor az egyház kormányzata nem volt oly szövvényes

* Lásd Végh Mihály: „A ravai unitárius egyház története“ Ker. Magv. 1890-ik évfolyam 295. lap.

és nem nyugodott oly modern alapokon, mint ma; de az esperesi állás kiváló tapintatot és körültekintést igényelt. Mert ekkor tette rá a bécsi kormány kicsiny egyházunkra is zsibbasztó hatalmát, hogy azt önjoguságától sok tekintetben megfossza s attól anyagi áldozatokat követelt. E szomorú időkben Árkosi Dénes szerény papi jövedelméhez képest meghozta azt az áldozatot, a mi töle kitelhetett s ezen kívül a kereszturi környékben, mint esperes, ő levén megbizva a kényszerített önkéntes adakozás gyűjtésével, állásánál, tapintatos módoránál fogva sokat tett az egyházi közpénztár gyarapításában. Kaali Nagy Eleknek kezeim közt levő igen barátságos és bizalmas jellegű levelei is tanuskodnak erről.

Esperesi állását nem tekintette csak oly kitüntetésnek, a melyben a puszta czimet viselje, hanem olyannak, a melyben pontosnak, tapintatosnak és lelkiismeretesnek kell lennie. Ő nemcsak olvasta, de tettben is követte Cicero ama szavait: „Nulla re tam laetari soleo, quam officiorum meorum conscientia.“ Nem mulaszt-hatom el felemlíteni, hogy bár téli időben Rava közlekedési viszonyai igen terhesek, mindazonáltal pontosan megjelent Kereszturon a vizsgák előtt már egy nappal s azokat mindig személyesen nyitotta meg és zárta be.

Állásában emberszeretetének nem egyszer adta jelét. Ha voltak ritkán esetek, hogy egyik vagy másik környékbeli pap szabálytalanságot követett el, azt lehetőleg elsimitani igyekezett. Szelid lelkületénél fogva nem akart azoknak ártani, kikkel együtt munkált az Úr szőlőjében. E nemeslelkűségének és tapintatosságának köszönhette, hogy 15 év alatt se felebbvalóival, se a környékbeli papsággal összeütközésbe nem jött. De nemcsak ezek közt volt ő tekintély, hanem más vallásnak közt is tiszteletnek örvendett. Kisszerű bár, de jellemzőnek találok felemlíteni, hogy ha Ravából ki kellett mozdulnia, az utat többnyire Erdő-Szent-György felé kellett megtennie s itt a kisküllői hidon a Teck angol herczeg tulajdonán menni át, a hol töle az udvari tisztség utasítása következtében, tiszteletből, vámot sohasem vettek.

1846-ban megnősült, nőül vevén ó-tordai Székely Borbálát, kivel 5 évig élt boldog házasságban. Neje 1851-ben gyermektelenül elhalván, többé nem nősült. Vigasztalást papi hivatása teljesítésében és abban talált, hogy ekklésiájabeli tanuló ifjakat segélyezett. Ezek valának az ő gyermekei, kiket szeretetének gyűrűjébe foglalt. Ezek pártolásában, anyagi segélyezésében annyira ment, hogy jövedelmének egy részét reájok költötte. S ha valamelyik közülök magát kitüntette, arra büszke volt s iránta különös tiszteletet tanusított úgy szóbeli, mint levélbeli érintkezésben. Jellemfenségét megmagyarázza az is, hogy pénzbeli segélyt rendszeren ily szavakkal nyújtott át: „Engedd meg, barátom, hogy e csekélységgel megajándékozzalak, ne is szólj erről egy szót se szülőidnek

vagy másoknak.“ E részben ő — nem használhatok találóbb kifejezést, — gavallér ember volt.

A tanuló ifjakat előbb kisebb, majd a mint haladtak tanulásukban, nagyobb összegekkel segítette folytonosan. S ha valamelyik közülök annyira ment, hogy a szószékre léphetett addig az utóimádság után meg nem szólalt az orgona, míg a papi ülőszék-ből a hivekhez egy dicsérő beszédet nem intézett a prédikáló ifjuról, buzdítva a szülőket, hogy a kik tehetik, igyekezzenek gyermekeiket a collegiumban taníttatni. Minden egyházi beszédért külön tiszteletdíjjal jutalmazta, nemcsak az ekklesiájabeli ifjakat, hanem azokat is, kik a környékből jelentek meg, sőt megvárta, hogy ha valamelyikök „diáknak öltözött“ nála megjelenjék s magát a ravai diszes templomban, mint szónok, bemutassa. Ezek valának azok, kikkel szabad idejét, mikor szünidőkön otthon voltak, eltöltötte; őket vendégekül dűsan terített asztalához hívta meg. Ilyenkor igen vigkedélyű és adomázó volt s magaviseletében semmi része nem volt kiszámított fölényi érzetnek.

Ekklesiájából került ki Katona Sándor székykereszturi tanító, Katona Mózes, ki mint radnóthi gazdatiszt halt meg 1888-ban, Katona Mihály korondi énekvezér, Győrfi István homoród-szentmártoni, József János firtosváraljai, József Dénes dombói tanítók, továbbá e sorok írója és József Lajos III. éves papnövendék. Ezek valának azok, kiket tanulói éveikben nemcsak tanácssal, hanem „kalácscsal“ is segített kezdettől végig. Ha valamelyiknek érdekében közbe kellett járni, ő ama ritka emberek közé tartozott, kikről azt szokták mondani, hogy hosszú kezök van. Tiszta jelleménél, finom és művelt modoránál fogva, egyházunk oly kiváló tagjai, mint boldogult Kriza püspök, Daniel Gábor főgondnok, Hajós János nyug. ministeri tanácsos, Jakab Elek orsz. levéltári aligazgató s más jeles férfiak bizalmát és barátságát birta; de azzal, szerény jelleménél fogva, sohasem kérkedett. Midőn ezek közül Hajós János ministeri tanácsosnak egy tanuló ifjut ajánlott, ki a budapesti tudomány-egyetemre ment tanulmányai folytatására, kérve, hogy hivatali irodájában alkalmazza, a tanácsos úr hozzá, a szerény falusi paphoz, egy kellemes visszaemlékezésekkel telt levelet intézett — megemlékezve amaz ifjusági mozgalmakról, melyeket ez életrajz elején említettem — megköszönve hozzá való bizalmát.* E levél elég bizonyíték arra, hogy ki volt Árkosi Dénes már fiatalabb éveiben. Érdemesnek tartom e levelet, — meliözve abból az illető ifjura s más közérdekű ügyekre vonatkozó részt — itt közölni:

„Budapest, október 2. 1879. Kedves Tisztelendő Esperes ur! Mai napon vett becses levele gyermek- és ifjukori emlékeimnek egy igen kedves képére vezetett vissza, arra t. i. midőn a kolozsvári collegiumunkbeli együttlétünk ideje

* E levél eredetije kezeim közt van.

alatt nekem, mint gyermeknek, nem egyszer volt alkalmam a tisztelendő urnak, mint serdülő ifjunak, már akkor is emelkedettebb lelkületéből, ösztönt és szellemi tápot meríteni arra, hogy önmagamat én is mivelni igyekezzem.“

„Emlékszik-e tisztelendő úr, azon nemes irányu mozgalomra, melyet Gálffi Sándorral, Kriza és Szentiványival (László és Mihályval) indítottak volt az olvasó egyesület alakítására és azon sokszoros együttlétre és eszmecserére, a melyet ez irányban folytattak, valamint azon költészeti szárnypróbálgatásokra, melyekkel Gálffi Sándor igen kedves emlékü egykori tanítóm, oly sokat foglalkozott és a melyek összes eredménye, a mig egyfelől ránk, ifjabbakra is, nemesítőleg hatott, Gálffi Sándornak és ez ügybeli társainak, elvégül is maradandó nevet biztosított.“

„Én ez emlékekkel nem egyszer foglalkoztam s őszintén elmondhatom, az akkori szellemi mozgalmaknak igen nagy része van abban, ha akár az önmivélés, akár a közügyek terén valamire juthattam; mert azon nemes példát, a mit Önök önmaguk, de az ifjuságnak is mivélése érdekében mutattak, oly életkorban láttam, midőn lelkem legfogékonyabb volt az ilyenmü behatásokra. S elhagyje, hogy ezért nemcsak kedves, de egyszersmind háas emléket táplálok Önök iránt.“

„Annál több okom van hát becses levelére azonnal válaszolni, de egyszersmind arra törekedni, hogy szives kérését teljesíthessem.“

Ime egyházunk egy magas állásu férfia mily elismeréssel adózott Árkosi Dénesnek!

Mint pap és szónok az elsőrendűek közé tartozott. Őt a gondviselés már lelkületénél fogva *elvasztá magának a papságra*. (I. Sam. II. 28.) Szép csengő hangja és magatartása nagyban fokozta a hatást, mit szónoklataival elért. Beszédeiben rendszeren az időszzerűséghez alkalmazkodott s előadási nyelve népszerű volt. Ő nagyon jól tudta, hogy az evangelium magasztos elveit népies nyelvbe és előadási alakba kell önteni, hogy azt a hivek megértessék. Kerülte a szóvirágokat, de soha se a választékosság rovására. Beszédeiben elmeél és erős logika nyilvánult s olykor-olykor a szóközi ihletés perczeiben megragadó képekben és hasonlatokban festette a keresztényi elveket s az embernek e földön való hivatását. Nem tartozott azok közé, kik nagy hangon beszélnek s ezzel takargatják eszmeszegénységököt. Az ő hangja már a természetől oly szép, kellemes és erőteljes volt, hogy azt a hivek könnyen meghallhatták a templom bármely zugában.

Papi méltóságát a külsőségekben is megőrizte. Ruházatában mindig oly aesthetikus volt, hogy soha még hétköznap se viselt mást, mint tiszta fekete ruhát, térdig érő kabáttal.

Figyelmét papi kötelemével járó és azzal kapcsolatos egyházi ügyekre is kiterjeszté. A nyári tanítást soha el nem mulasztotta, délelőtti istentisztelet után a flu-, délutáni után a leánygyermekket oktatóván. Ebben igen nagy lelki gyönyörűséget talált.

Ha valamely közczélra kellett adakozni, ő mindig előljárt s ekklesiája jó hirnevét fentartani igyekezett. Meg kell itt említenem, hogy a ravai ekklesiából a budapesti templom és papilak czéljára 62 frt 20 krt gyűjtött.*

* L. Ker. Magv. XVII. évf. V-ik füzet.

Nem kerülték ki figyelmét oly ügyek is, melyek egy pap állásával szoros kapcsolatban állanak. Papsága idejében épült egy diszes papilak 1834-ben s ennek alapján javítottatott és alakítottatott át a mostani 1880-ban. Indítványára nagyobbított meg szomszéd telkek megvásárlásával a papi és mesteri telek. S hogy az istentisztelet magasztossága emeltessék, 1853-ban egy új orgona vételét indítványozta és vitte keresztül, melyre ő adta a legnagyobb összeget. Ennek felszentelése alkalmával remek egyházi beszédet tartott. Felkarolta 1870-ben az E. K. Tanács felhívására, a közgazdaságilag annyira fontos tényező, a magtár megalakítását, mely ma áldásosan működik.

Ámbár hivatása magaslatán állott, mégse szerette a nyilvános szereplést. E tekintetben két beszéde jelent meg nyomtatásban; egyik, melyet az Augustinovits-emlék felállításakor Kis-Solymosban 1838-ban, a másik, melyet Simén György koporsójánál 1839-ben tartott. Nagyobb szabásu és eszmegazdag beszédje, melyet Deák Ferencz halálakor mondott a ravai templomban. Bár e sorok írója gyakran kérte, hogy kinyomassa, ő soha se tette. Kiváló szónoki tehetségének volt a kifolyása az is, hogy a környéken az előkelőbb családoknál, ha valami családi öröm fordult elő, ő soha se hiányzott s őt kérték fel az egyházi szertartás végzésére. A Simén-családnál Kelementelkén és Nagy-Solymosban rendszeren ő keresztelt, esketett és temetett.

Mint ember humanus és szívélyes, mint hazafi lelkes volt. A szabadságharcz alkalmával részt vett az agyagfalvi székely nemzeti gyűlésen; de mint katona nem szolgált. Szelid lelkületénél fogva irtózott a harcztól, de midőn a honvédelmi kormány a ravai ekklesiát is megkereste, hogy ágyunak egy harangját a haza oltárára tegye, ő maga indítványozta e hazafias megkeresés teljesítését.

Szolgatársaival, hiveivel folytonosan békében élt s azokkal mindig érintkezésben állott. Hívei közzül a jobbmóduakat sátoros ünnepek alkalmával mindig felkereste s személyesen kívánt boldog ünnepeket.

Hatásvadászó se a magán, se a társadalmi életben soha se volt. Midőn lelkészi szolgálatainak 50 éve betelt, ő nem jubilált. Csak az ebéd alkalmával említette meg egész váratlanul a nap nevezetességét szolgatársának József Mihálynak, kivel állandó barátságban állott; de ekkor is hozzátette: „Nem azért mondom, komám, hogy felköszöntsön!”

Az 1887-ik év tavaszán vonult nyugalomba hívei általános fájdalomra, 55 évi szolgálata után. Ennyi ideig emelte ő s tartotta fenn a ravai unitárius ekklesia fényét és jó hírnevét.

De nyugalomba vonulása után se szűnt meg pap lenni. Elgyengült erejénél fogva nem vehetett részt ekklesiája ügyeinek

intézésben; de folytonosan figyelemmel kísérte s hívei s általában minden ember ragaszkodását és tiszteletét bírta. Érdekekkel társal-
gott Végh Mihály új lelkésszel az egyházi ügyekről, mig nem
végelgyengülés következtében 1892. október 14-én, mintha egy
csendes, szende álmra hajtott volna fejét, kilehelte nemes lelkét.

Érdemeit Ferencz József püspökünk is elismerte és méltá-
nyolta, midőn nyugalomba vonulásakor 1887-ben 92. sz. alatt*
meleghangu levélben adott kifejezést iránta való rokonszenvének.
Nem tartom feleslegesnek e méltányoló püspöki levelet e helyen
csaknem egész terjedelmében közölni:

„De a midőn ezt teszem (t. i. köszönetet mond) lelkem örömmel telik el,
megemlékezve azon sok és hasznos szolgálatról, a melyekkel a Tisztelendő úr
szép és hosszú lelké-zi pályáját megékesítette, s a melyek egy nagy részének én
is tantúja voltam.“

„Vallásközönségünk azon férfiai közé tartozik Tisztelendő ur, kik egyhá-
zunk egyik legváltóságosabb korszakában állottak annak résein mint buzgó Nehe-
miások, s egyháztörténelmünk lapjait nagy és szép tettek hosszú sorával irták be.“

„Bár szomorú emlékek is vannak hozzá kötve, jól esik nekem most is
visszaemlékezni az 50-es évekre, midőn mint ifjú kezdő lelkész tisztelettel hajol-
tam meg Tisztelendő ur nemes alakja előtt s édesen csengnek füleimbe azok a
meggyőződéstől áthatott szavak s bölcs tanácsok, melyeket tanácstermünk zöld
asztala mellett annyi más jelesünkkel együtt hallattam.“

„Oh, hogy nem lehet a közjó érdekében munkás erőket biztosítani az idő,
az évek mindent felemészítő hatalmával szemben!“

„Mindamellett, a ki azzal a megnyugvással tekinthet vissza pályájára, hogy
azt híven és lelkiismeretesen betöltötte, annak az attól megválás se lehet öröm-
telen. S e tekintetben a Tisztelendő ur bizvást boldognak érezheti magát.“

„Fogadjá azért lemondása alkalmából tőlen addig is, mig azt annak ide-
jében egyházi főtanácsunk is kifejezné, egyházunk érdekében kifejtett hasznos és
áldásteljes szolgálataiért tisztelettel párosult elismerésemet. Nem kétlem, hogy a
Tisztelendő ur majdan a megérdemelt nyugalomban is talál reá utat és módot,
hogy szent vallásunk iránti szeretetét és buzgóságát ragyogtassa. Én csak azt
óhajtom, hogy az isteni Gondviselés nyujtsa még hosszúra becses életét s körítse
annak alkonyát az ő kegyelmének égi sugaraival.“

Ha nem irtam volna élet- és jellemrajzot, e levél is alkalmas
lett volna arra, hogy feltárja e lapok olvasói előtt az Árkosi Dénes
életét és jellemét s megismertesse az ő érdemeit.

Árkosi Dénes mint pap, mint ember oly érdemeket szerzett,
melyek neki egyházunk történelmében maradandó emléket bizto-
sítanak s nem egy hamar lesz egy környékben oly tekintélyes és
hivatott pap, mint ő volt.

Most, midőn már örökre elhunyt, legyünk igazságosak és
méltányosak s ismerjük el mindnyájan az ő érdemeit, mikor már
elköltözött közülünk.

És most leteszem a tollat. Nem kérkedem azzal, hogy nekem

* Az eredetije kezeim közt van.

jutott ez az — ugyszólva fájdalmas szerencse — hogy élet- és jellemrajzát megírjam; de le kellett itt is tennem a hála koszoruját e jóságos öreg koporsójára, kinek szive mély volt mint az oceán s lelke magasan szárnyalt, mint a bérezi sas. — — —

Áldott legyen emlékezete!

Dr. Hankó Domokos.

Az apostoli hitforma.

A „*Protestantische Kirchenzeitung*“ czimü egyházi lapban Müncher F. W. tekintettel az úgynevezett apostoli hitforma használata felett gyakran felmerülő vitatkozásokra, előre bocsátva, annak a Máté XXVIII. 19. versében foglalt keresztelési formulából lassanként lett kifejlődését s eljöttek mondván az időt arra, hogy ez a lehető legegyszerűbb formára vitessék vissza, mi által a jelzett vitatkozások is megszüntethetők lennének, az apostoli hitformát illetőleg a következő szövegezést ajánlja:

„1. Hiszek Istenben, az Atyában, menynek és földnek terem-tőjében. 2. És Jézus Krisztusban, az ő egyszülött fiában, a mi Urunkban. 3. Hiszek a szentlélekben, hiszek egy közönséges ker. anyaszentegyházat (a hívők egységét), hiszem a bűnök bocsánat-ját és az örök életet.“

Müncher szerint „ez a hitforma legalább is annyira apostoli lenne mint a régi, s a hosszabb formáról erre a rövidebb formára a legkisebb lelki sérelem nélkül át lehetne menni.“ Hát a mi káténkban, melyet jelenlegi püspökünk irt, az apostoli hitforma csak nem szóról-szóra úgy van szövegezve. Jó lenne e kátéból, mely közelebről német nyelven is megjelent, egy példányt valahogy a Müncher úr kezébe juttatni,

40 éves papi jubileum.

Nincs szebb, mint mikor a szeretet és ragaszkodás ünnepel a tiszteletnek és érdemnek. Egy ilyen ünnepély folyt le junius 11-én Bülönben, a hol a bölöni unitárius egyházközség és a háromszéki egyházkör egyetértőleg rendeztek jubileumi ünnepet abból az alkalomból, hogy most mult éppen 40 éve annak, a mióta Tisztelendő Lőfi Áron unitárius lelkész-esperes úr, mint tényleges pap szolgál. Nem diktálta senki ez ünnepet: magától jött. Érdeklődtek sokan az iránt, szép eredményt vártak és bár az árvizek, az utazási akadályok, mint ellenség állottak utjába, mégis pompásan sikerült minden. Felette sajnáltuk, hogy a főtisztelendő püspök úr és Méltóságos Daniel Gábor főgondnok úr az utazás veszélyessége miatt, és még többen a távolból, a kik biztos ígéretet tettek, nem lehettek jelen. Nem ők maguk, hanem az idő akarta, hogy ők ne fokozhassák örömünket. Oh pedig hogy vártuk!

Az ünnepély, mely az egyházköri közgyűléssel volt összekötve, a következőleg folyt le: Vasárnap délelőtt 9 órakor megnyílt a közgyűlés. Az ünnepelt esperes megtette évi jelentését; egyházköri gondnoknak néhai id. Szentiványi József helyébe ennek érdemes fia Szentiványi Miklós, megyei főjegyző lett egyhangulag megválasztva. Most Csifó Salamon árkosi lelkész üdvözölte az esperest, kérve a gyűlést, hogy e mai napi jubileumi ünnep emléke legyen megörökítve a jegyzőkönyvben s indítványozta, hogy az ünnepelt iránt való tiszteletből minden további tárgyalást halasszanak másnapra. Az indítvány elfogadtatván, a gyűlés véget ért; a mely után az összes jelenlevők az esperes vezetése alatt a most választott körigondnokhoz siettek tisztelgésre. Ezután az istentisztelet vette kezdetét az előre megállított sorrend szerint. Lélekemelő volt azt végig hallgatni. A régi templom nincs többé; 40 év után nemsokára egy párját ritkító templomban fogja az ünnepelt tovább hirdetni az Ur igéjét. Az ég csatornái ez egy vasárnapra bezárultak; így az istentiszteletet az iskola udvarán tartottuk meg. Szép és értelmes közönség volt jelen. Ott volt a megye színe-java, a belső emberi-kar egészen, más körökből többen; a tanítók szép számmal stb. stb. „E szent napon örvendezzünk“ előkészített arra a gyönyörű imára, melyet Vaska Béla s.-szentkirályi lelkész mondott. „Szenteljétek meg az Áron szolgálatát“, ez alapigére támaszkodva, talpraesett egyházi beszédet mondott Simó János köröspataki lelkész. Kiss Sándor, egyházköri jegyző az ünnepelt életéről emlékezett meg egy eszmékben gazdag, hangulatteljes beszédben, majd az ünnepelt mondott szép imát, könyek közt áldva az Istent, és könyek közt kérve áldását. Ezután Serester Sándor kőkösi lelkész, rövid, de velős és teljesen az ünnep magasztosságának megfelelő beszéd kíséretében egy gyönyörű albumot adott át Lőfi esperesnek a háromszéki egyházkör részéről, melyre a bölöni leányok hat szép koszorút helyeztek. „Megáll az Istennek igéje“, e szép ének zárta be az istentiszteletet.

Ezután a tisztelgések egész sora következett; az egyházkör egyházi tagjait Kriza Sándor n.-ajtai lelkész vezette; a világiakat Szentiványi Miklós körigondnok, az udvarhelyi-kör nevében tisztelgett Darkó Sándor esperes, jelenlevő belső embereivel; a kereszturi-kör nevében Göncz Mihály firtos-váraljai lelkész; a marosi egyházkör nevében Fekete József csokfalvi lelkész. Az ev. ref. egyházmegyék részéről Kővér András esperes vezetése alatt többen, ugyszintén Révay Pál s.-szentgyörgyi lelkész vezetése alatt is. A bölöni unitáriás egyházköztség nevében az egyházkebli gondnok vezetése alatt a presbyterium és számos egyháztag. Az ev. ref. egyházköztség részéről bölöni ev. ref. lelkész Brassai Károly vezetése alatt; tisztelgett Bölön községre Bartha János úr vezetése alatt; ugyszintén a tűzoltó testület is. A rokonokat Kiss Sándor laborfalvi lelkész vezette az ünnepelt elébe.

Délután 2 óra volt már, a mikor 150-nél több személy ült asztalhoz. Ebéd alatt egymást érték a szebbnél szebb felköszöntések. Elsőt az ünnepelt mondotta ő Felsege a királyra és királyi házára. Azután a püspök, egyházi főgondnokunk, a vármegye főispánja, az ünnepelt stb. stb. köszöntettek fel.

Többfelől érkeztek üdvözlő iratok és táviratok, melyeket a közönség a legnagyobb lelkesedéssel fogadott. *Üdvözlő iratot* küldöttek: az E. K. Tanács, Méltgs Daniel Gábor főgondnok úr, a marosi-egyházkör, az apácza ev. luth. lelkész Bohus Pál, a kolozsvári unitárius papnevelő intézet növendékei. *Üdvözlő táviratot* küldöttek: Főtisztelendő Ferencz József püspök, Mltgs Pótsa József háromszékmegyei főispán, Mltgs Dr. Székely György közgazdasági előadó és földbirtokos, Derzsi János szolgabíró, Mózes András, Péterfi Dénes, Gvidó Béla lelkész, — Boros György, Kovács János tanár, — Koncz György, Szentkirályi Árpád egyházköri felügyelő gondnok, — Albert Dénes jószágigazgató, Molnár János esperes urak. A jelenlevők egyhangu elhatározása folytán onnan üdvözlő távirat küldetett vissza Mltgs és Főtisztelendő *Ferencz József* püspök, Mltgs *Daniel Gábor* főgondnok, Mltgs *Pótsa József* megyei főispán és Mltgs *Dr. Székely György* közgazdasági előadó és földbirtokos uraknak.

Ebéd alatt szép versben emlékeztek meg Lőfi esperesről Végh Mátyás brassói tanár és Kádár Lajos tanító. Az ebédnek az este megkezdődő szép táncmulatság vetett végét.

Ü d v ö z l e t

T. Lőfi Áron háromszéki esperes 40 éves papsága jubiliációjára

Mi van ma itt, mi ünnepély?

Miért e nagy ünnepi zaj?

Tán áldozó dúsgazdagért,

Vagy valami országnagyért

Kiáltja »Éljen!« ennyi ajk?

Ki az, kiért ez ünnepélyt

Rendezé e kicsiny sereg?

Miért van, hogy gazdag, szegény,

Öreg, ifju, leány, legény

Szemén öröm könnye pereg?

Mit áldozott? Mi jót teve?

Utána áldást ki veve?

Anyag, szellem, vagy mi vala,

Miért elismerést kap ma?

Mi volt hivatása tere?

Talán szegényt emelt fölebb,
Kebélén fázót melengetett?
Vagy beteget táplált, dajkált
S feláldozván a nyugalját,
Boldogítani törekedett?

Nem nagy ember, csak egy Lelkész,
Kiért van ma ez ünnepély.
De mint gyertya, fénynyel égett,
S fényénél sok eszme érett;
Világot nyert vallás, erény.

De többet is tett ezeknél:
Ott harczolt mint ifju vitéz,
A hol ügyünk védelméért,
A népjog szent eszméiért
Harczolni volt mindenki kész.

Neki s kora harczosinak
Köszönhetjük: jött viradat,
Hogy a vallás borult egén
A napsúgár átderengvén,
Magyar lehet ma a magyar.

És ennyi baj s küzdelem közt,
Habár a test vénülni kezd,
A lélek még ifjan maradt,
Megállja ma is a sarat,
S az érdemből semmit sem veszt.

Miért kérditek hát nevén?
Mért kérditek, mi ő nekünk?
Csak egy Lelkész ő, a kinek
A történet nem ad nevet;
De benne vezért tisztelünk.

Azért, ki negyven év alatt
Hirdetéd az egység hitét,
S a parlag hitélet rögét
Igaz buzgósággal töréd:
Vedd barátid üdvözlését.

Tudjuk, van, mi jogosan sért,
Ne bántson az jó öregünk,
Elismerési jutalmat
Feljülről hogy ritkán adnak:
Legyen jutalmad ünnepünk.

Ugy is, mit onnan adnának,
Elévülő silány kereszt!
Adunk mi neked e helyett
Barátságos meleg keblet,
S e többet ér, mint száz kereszt.

A mit pedig ezen község
Adhat neked jutalomul,
E szóban áll: köszönetet,
S hogy ezt soká élvezhessed,
Isten áldjon! élj boldogul!

Igy folyt le az ünnepély szépen, rendben és ékesen.

Másnap az egyházköri közgyűlés folyt tovább, melyen, mivel több más körbeli belső ember volt jelen, mindnyájan meggyőződünk arról, hogy mily hasznos lenne az együttműködés, a kölcsönös összetartás érzetének megerősítése szempontjából is, ha egyházköreink egyik a másiknak közgyűlésein képviseltethetnék olykor-olykor magukat.

Tudósító.

Vidéki levél.

I.

Tisztelt Szerkesztőség! Jelen soraimmal szerencsés vagyok egyházi életünkben a vizsgálódást engedelmével megkezdeni. Közügyeinket, egy s más állapotainkat időnként szemlélni s a körülményekhez mértén kedves „Közönyünk“ útján nyilvánosságra hozni s így a jól végzett munkálkodást követendő például állítani fel, hogy ez által is az esetleges lanyhaság apránként ébresztgetve és a mult idők mulasztása kárpótolva, javítva legyen: azt hiszem, nemcsak célszerű, hanem elkerülhetetlenül szükséges is.

Ilyen s ezekhez hasonló gondolatokkal indulok ki a tágas mezőre felhasználni s a lehetőleg értékesíteni az itt-ott kínálkozó alkalmakat.

Szívemet e perczben a részvét érzelmei csaknem teljesen elfoglalják. Egy barátomnak igen kedves halottját temették el nem régen. Minden szem könnyel volt tele. Fájdalmunk egyesült a bánatos család fájdalmával. A temetés mélyen megható volt. A gyászmenet lassu léptekkel haladt a temető felé. . . . A temetőig érve, fájdalmas érzéseim közé oly különös érzés vegyült, melyet a szív csak akkor érezhet, ha gondatlansággal és közönyvel találkozik.

Elmondom, a mit láttam és tapasztaltam s hozzáteszem észrevételeimet is.

A temető pusztán (bekerítetlen) áll egy mezőn. A sírok fris

hantolását, úgy vettem észre, lábas jószágok tapossák. A sirok rendezéséről, a temető felügyeléséről, hirt sem lehet hallani. A bejárás a temető körül minden lépten-nyomon eszközölhető. Valóban rideg és elhagyatott az egész hely. Úgy meglátszik, hogy az élők talán csak éppen kedves halottjaikat eltemetni járnak oda. . . .

E szomorú látvány, mely a kegyeletet oly mélyen, oly kimé-
letlenül sérti, nem maradhat tovább fenn. Nem engedi azt a mű-
velődés terjedése, nem engedi az államhatalom, a polgári törvé-
nyek ide vonatkozó ereje, de tovább ne engedjék ezt, a hol csak
hatáskörükhöz tartozik, minthogy talán vidéken mindenütt oda
tartozik, az egyházkebli avagy egyházköri hatóságok. A vizsgáló-
szék, ha még nem tette volna, vegye fel kérdőpontjai közé azt is,
hogy a temető milyen gondozásban részesül?

A rendezettebb helységek temetőire való hivatkozással, a
helyszínén teendő utasításokkal sokat és hasznosan lehet lendíteni
e tekintetben.

Az elhunytak emlékének megőrzése, tiszteletben tartása, a
kegyelet magasztos munkája várakozik itt az élőkre. Az emberi
elhivatás egyik legnemesebb oldala tükröződik itt felénk. A lelki
egyesületek, t. i. az ekklesiák, a hol még ehben az irányban is
nem fejtettek ki munkásságot, csak a múlt idők mulasztásait rójják
le, ha odaadó figyelemben, gondozásban részesítik jövőre a teme-
tőket.

Rendes bejáratokat, utakat állapítani meg, az egész temetőt
körülsánczolni, a sánczokba fákat ültetni s ezzel elejét venni an-
nak, hogy ott állatok lézenghessenek, oly dolgok, oly teendők,
melyeket a legegyszerűbb ember is könnyen elvégezhet s bizo-
nyára el is végezend, ha figyelme erre felhivatik.

Kiáltó szóra nincs ugyan szüksége minden községnek, de a
hol van, hadd nyiljanak meg a fülek a hallásra! Az élők kegye-
lete szentelje meg a temető kerteket!!

Vidék, 1893. jun. 5.

Falusi.

„Barátságos beszélgetések az unitárius vallásról.“

Nem is hinné az ember, hogy az a kis füzet, a mely már két
éve ez alatt a czim alatt megjelent volt egy füzetben, még mindig
elfoglalva tartja a „Szabad Egyház“ czimű ujságot. A múlt évben
a nevezett lap rászánta volt a fejét, hogy a füzetet lerántja s egy
csomó izetlen, rút szót rámondott. Erre az „Unitárius Közlöny“
juniusi számában megadtam a feleletet, s uram fia, még nemis egy
egész esztendő mulva, most április második hetében küldik meg a

kezemhez az érdeemes lap márcziusi számában a választ felelétemre.*

Hej gondolán, ezek most jól kitesznek magokért. Ennyi sok szép idő alatt ugyancsak sok okos dolgot kifőzhettek, süthettek. No nincsen is másképpen.

Ilyen nagy okos dolog elsőbben is az, hogy a tiszt. író nyilvánosságosan bevallja, hogy ő nem tudja miről is van szó, mivelhogy saját szavai szerint: „Arra pedig, hogy a nevezett füzet tulajdonképpen válasz egy reformatus lelkész által írottra: azért nem vettem ügyet, mert a Széness által írt könyvet nem ismerem, létezéséről nincs tudomásom.“ No már erré én csak annyit mondok jó magyar beszéd szerint: „tisztelem az otthonvalókat.“

Hanem van ebben az esztendeig sült, főtt válaszban még okosabb dolog is, mert hát arra a kívánságomra, hogy mutasson csak bár három helyet a biblia mindkét részéből: a melyben ez a mondás: „Isten egy a háromságban s háromság az egységben“ meglegyen, bővségesen megfelel, mivelhogy három helyett háromszor hármat mutat. Ez igazán szép eredmény kilencz hónapi munka után. Minden hónapra egy hely! És milyen helyek!

Az első: 1. Mózes I. r. 26. v. „Teremtsünk embert a mi ábrázatunkra és hasonlatosságunkra.“ Ha valaki kíváncsi tudni, hogy ez mi uton-módon bizonyítja Istent egynek a háromságban és háromságnak az egységben, annak hiába mondanók, hogy csak olvassa el gondosabban, majd meglátja, a helyett jobb lesz ha megmagyarázza a „Szabad Egyház“ írója, a ki így szól: „Itt az örökké való mint háromság nyilatkozik. Általában az O-testamentumban: Isten, Ige, Isten lelke annyi, mint az új szövetségben: Atya, Fiu, Szent-Lélek.

— Szeretnők megkérdezni a t. írótól, hogy mind ezt honnan tudja, de mivel „e vitát részéről tovább nem folytatja“, mi sem bántjuk ő kegyelmét új kérdéssel.

Második: „Ézs. 6. 3. És egyik a másikat inditván, azt mondja vala: Szent, szent, szent a seregeknek ura! Itt is a szentháromság tanittatik.“ Talán jobb lett volna csak azt mondani, a mi igaz: a *szent* itt is háromszor mondatik. Ezt minden ember látja, tudja s nemis kell magyarázni. A mit erősen kell magyarázni az nem szokott valami tiszta dolog lenni.

Öt helyet csak ide irunk: Ézs. 48. r. 16. v., Aggeus 2. r. 4—5. av. 4. Moz. 6. r. 24—27. Mát. 28. 19. 2., Kor. 13. r. 13. s azt mondjuk: „a kinek szeme van a látásra lássa.“

A Csel. 20. r. 28. v. és I. Ján. 5. r. 7. verssel nagyra van az író. Az első: „Viseljetek gondot magatokról és az egész nyájról,

* Szives elnézést kérünk, hogy csak most adjuk ezt a választ. Már két hónapja ki van szedve, de nem tudtuk beszorítani. Szerk.

melyben a szentlélek titeket vigyázókká tett, az Isten anyaszentegyházának legeltetésére, melyet tulajdon vérével szerzett.“ Ez is szentháromság, mivel eléfordul benne Szentlélek, Isten és vér. Gondolom a vér a fiu helyét pótolja, minthogy a máskettő már meg van nevezve, de ha így van, akkor azt jelenti az a mondás, hogy a szentlélek az Isten egyháza legeltetésére vigyázókat tett s ugyancsak a szentlélek az egyházat tulajdon vérével szerezte. Már az mégis csak furcsa, hogy a léleknek is vére legyen, pedig az író magyarázata szerint az az ige nem egyebet jelent. Kár hogy az író nem hiszen a régi írásnak, mert akkor azt mondanám, hogy a régi írások szerint az *Isten* szónak ebben a versben nincsen helye, mert ott *Úr* van, már t. i. görögül!

Hogy ha végül valaki megmakacsolja magát s azt mondja, hogy nem tágit I. Ján. 5. r. 7. verstől „Hárman vagynak, a kik bizonyosági tesznek a mennyben: az *Atya*, az *Ige* és a *Szentlélek*: és e három egy“ azt én csak sajnálni tudom, mivelhogy önmagát ámitja. Már megírtam, hogy ez a vers csak mesterséges uton-módon volt belejátszva a bibliába, olyan formán, mint a mikor egyik kártyásnak nincsen tromfja s az osztó az asztal alatt szépen oda suhint neki egy jó ütő kártyát. Hát ez bizony nem volt bele írva a bibliába, csak bele játszották s a ki még most is ragaszkodik hozzá, az úgy van, mint a ki még ma is azt hiszi, hogy a nap megkerüli a földet egyik reggeltől a másikig, holott ma még a nem tanult ember is tudja, hogy nem a nap, hanem a föld forog. Hát bizony jó dolog az a világosság, de nem lehet tenni róla, ha nem mindenki szereti.

Egyben igaza van az írónak, abban, hogy a Prot. Egyh. és Isk. lapból vett idézet csakugyan nincsen az 1878. évfolyam 120. lapján, de ennek se nagyon örvendjen, nem az én hibám, mert ha még egy 8-as számot tesz a 120 után, mindjárt meglátja, hogy az 1208 s következő oldalon csak úgy van, a mint én mondtam, hogy már többé Debreczenben sem bántják azt az ósdi kalvinista háromságot. Hogy igazságom kézzel fogható legyen, hadd irjak ide még egy-két dolgot a mi kis füzetemben nincsen meg.

Jézus megváltói művét a debreczeni hittan így írja le: „Miként Keresztelő János, úgy ő is (Jézus) a bűnbánat és megtérés következményének tartja a bűnök megbocsátását; az ő halálának erre vonatkozásáról egy szóval sem emlékezik.“ „Az úri. imában sehol sem találunk nyomára, hogy a bűnbocsánat a Jézus halálából mint bűnérti áldozattól tétenek függővé; sokkal inkább egészen szellemi, benső, a bűnbánat áldozatától föltételeztetik.“ — „Istennek a bűnök feletti haragja kell hogy megszűntettség; de az Istennél, ki merő szellem és szeretet, nem véráldozat által eszközölhető, hanem bűnbánat áldozata, Istenbeni szent bizalom és szent fájdalom által; másnemü kiengesztelés Istennél nem is gon-

dolható.“ De nem is idézek többet, mert ebből mindenki megláthatja, hogy igaz, a mit könyvecskémben megmondottam, hogy a régi kalvinizmus kora lejárt, mert még Debreczen is megtagadta genfi nagy mesterét. Akár hogy haragudjanak némely kislelkűek, ma azt vallják a miért minket unitáriusokat szidalmaztak, szidalmaznak és társaságaikból kizárnak. Mi ezért nem neheztelünk, hanem örvendünk, mert látjuk, hogy az idő elégtételt szolgáltat nekünk. Ezzel én is búcsut mondok s csak azt óhajtom, hogy legyen béke velünk!

Balatonparti magázó.

Az új pénz.

Itt ott már láthatni a csinos arany s ezüst koronásokat, s szintugy vágyik az ember, hogy már egyszer töltsen tele vele a zsebét. Semmi kétség sem fér ahoz, hogy nagy nyereség lesz az új pénz behozatala, egyebet nem is említve, már csak azért is, hogy ezentul nem kell ráfizetnünk, ha idegen pénzt kell váltanunk vele, mint a hogy eddig rá fizettünk. A többi előnye rendre ki fog derülni, de hogy a hátrányait nehogy érezzük, jó lesz megismerkednünk vele. Hogy az ismerkedés könnyen menjen, az „Arany ember“ vagy a rongyos bankó czimü, Vikár Béla írta s éppen erre a czélra szánt kis füzetből közöljük az ide vonatkozó részeket. Egyszermind ajánljuk, hogy a kinek van tiz krajczárja, ezt a hasznos és mulatságos füzetet szerezzék meg.

A pénzek magyarizálására ugy kerül rá a sor, hogy a pénzügyminister Wekerle hosszasan beszélget a régi bankórol magával a királylyal s a falusi emberekkel, s azután így szól:

„Ne higgyék emberek, folytatja Wekerle,
Hogy már most a bankó megszűnik egyszerre;
Dehogy! Eleintén ugy lesz majd a dolog,
Hogy az új pénz mellett a régi is forog:
Ezüstje meg reze, öregje-apraja,
Papiros- meg érczpenz mindenféle faja,
S hozzá jön az új pénz: *arany, ezüst, nikkel,*
Bronz. Szolgálók kendnek nyomban mindenikkel,
Csak előbb elmondom, a mit tudni kell még:
Bankó lesz ám mindég, de van egy különbség:
Most a bankónk nem pénz, csak a pénznek füstje,
Nem váltja be kincstár aranyra, ezüstre, —
Külső országokban, a hol arany járja,
Ráfizet a magyar a banknótájára;
Ezután a bankónk aranyat fog érni,
Aranyra fog szólni, azzal fogják mérni,
S nem forintra szól majd, hanem *koronára,*
És egy koronának fél forint az ára.

Két korona jár hát egy régi forintér',
Két korona, vagyis kerek kétszáz fillér;
Mivelhogy a fillér a korona fia:
Száz fillér van egyben, akkor nincsen hujja.

A huszkoronás.

Gyönyörű aranypéncz, régi magyar divat,
Mevolt már hajdan is, Róbert Károly alatt:
Egy felén királyunk dicső képemása,
Felismerszik rögtön egy szempillantásra,
Fején a Szent István koronája fénylik,
Szent István palástja ér lába fejéig,
Magyar ruha rajta, oldalán függ kardja,
Királyi pálczáját jobb kezében tartja,
Baljában az ország aranyos almája,
Apostoli kereszt kitűzve reája,
Írás fogja körül a király nevével,
Alatta pediglen az évszám kitével.
Karimája ennek az aranynak sima,
Hanem egy szép mondást rejt ez a karima,
Ferencz-József király jel-igéjeképpen
E szókat: *Bizalmam az ősi erényben.*

Tizkoronás.

Szakasztott a másik, formáját tekintve,
Csakhogy kisebb és rá *10 korona* írva,
Karimáján pedig nincs betű, csak cifra.

Egykoronás.

Ez sokkalta kisebb az ezüst forintnál;
Fele annyit ér csak: ötven krajczárt éppen.
Egy felén királyunk feje látszik képben,
Babérlevelekből koszoru van azon,
Neve, czime itt is körülötte vagyon.
Karimáján írás, ugyanazon szavak,
Mint a huszkoronás aranyén látszanak.
Más felin legfelül szent koronánk mása,
Remek a formája, finom a nyomása,
Körötte koszoru, abba néhány betű:
1 korona s az év, mikori veretü.

Nikkel.

Ihol van a *nikkel*: esüsthöz hasonló,
Csakhogy hamvas-szürke. Pénznek ez nagyon jó.
Nincs ugyan szép hangja, csak olyan goromba,
Nem cseng, mint az ezüst, a pengése tompa,
Nem díszlik a széle betűvel, írással,
Nem tűnik ki ezzel, de kitűnik mással:

Karimája végig be vagyon rovázva,
Sötétben is a kéz hogy el ne hibázza:
Arany helyett nikkelt hogy el ne fogadjon,
Avagy nikkelt helyett aranyot ne adjon.
Ezenkívül benne nagy az állandóság,
Ez a mái korban olyan ritka jóság:
Nem kopik, nem vásik, a színt se hagyja;
Megkedveli majd a nép kicsinyje-nagyja.
Ilyen nikkelpénzünk kétféle van eddig:
A tiz krajczárt érő *20 fillér* az egyik.
Husz fillér, egy felén az irás erre vall,
Körülfogva szépen kalászkoszorúval;
Más felén középén a korona csillog,
Ez alatt az évszám, legalól egy csillag;
Köröskörül pedig, láthatja kend emitt,
Az irás jelenti az aprópénz nemit
A *Magyar királyi váltópénz* szavakkal.
Ez a husz filléres lesz majd az új hatos;
Kihez a 10 fillér igen hasonlatos:
Az öcsese amannak és szakasztott mása,
Egy neki a rajza, cziprája, írása,
Kivéve, hogy ez szól csupán *10 fillér*-ről,
Igy tehát éppen csak feleannyit érő.

Bronz.

Itt a nagyobb fajta: krajczár a darabja,
S nagyságra is épp a krajczárral egyez ám,
Ez a *2 filléres*, azt jelenti e szám.
Mint a nikkelpénzé, olyan a formája,
Csak ez a szó: *fillér* nem fért már reája.
Ebből 50 darab egy korona éppen,
Vagyis ötven krajczár. Kiolvassuk szépen.
Ez az *1 filléres*, a korona magja;
Ennek száza tesz ki egy koronát éppen,
Egy darabja meg jár félkrajczár fejében,
Akkora is éppen, mint a félkrajczáros;
De formáját nézve, láthatja kend János:
A 2 filléresnek ez a testvéröcsese,
A mi azon megvan, nem hibázik itt se.

Szivesen szolgállok még két tanítással:
Először is új pénzt nem csak mi csinálunk,
Bécsországban is lesz, nemcsak itt minálunk.
Igy hát az ő pénzüik majd nálunk is forog,
A miénkből viszont kapnak a sógorok.

— Szivére kötöm még, régi hivem János,
Pénzét a fiókban hevertetni káros!
Takarékba tegye, hogyha kell: kivegye,
Csak ládafában a penész ne egye,
Mert biz' ugy a pénze könnyen lesz penészes,
De kigyelmed ugyan soha sem lesz pénzes!
Tolvaj is, meg tűz is megeszi, megissza,
Jó, ha veszett fejsze nyele térül vissza!

Barrows J. Sámuel látogatása Kolozsvárt.

Mikor a hosszas szárazság után egy júniusi nap reggelén megjelenik a csendes meleg eső, minden fű, fa és virág megelevenedik, új erőt, új kedvet nyer. Mi unitáriusok a magunkba zárkozott, csendes, s csaknem egyhangú élet után megelevenedve, lélekben megerősödve, reménységgel eltelve érezzük magunkat Barrows Sámuel amerikai hitrokon látogatása után.

Barrows úr (olv. Berosz) a minket meglátogatott angol és amerikai válogatott jeles férfiak legjelesebbjei közé tartozik.

New-Yorkban született. Atyja hollandi származású volt. Baptista-kalvinista vallásban nőtt fel, de már egyetemen tanulása idejében átlátta, hogy az a tulságosan ősi vallás nem neki való. Unitáriussá lett s Bostonban lelkészé választatott. Lelkészi foglalkozása alatt több első rendű hirlapnak, a többek között a New-York Tribune és a New-York Heraldnak volt dolgozótársa. Már ifjú éveiben oly szerencséje volt a hirlapíráshoz, hogy egy pár esztendő alatt szép kis vagyont gyűjtött.

Jeles tehetségeit azzal méltányolták az unitáriusok, hogy a legrégebb, Európában is elterjedt „*Christian Register*“ szerkesztését rábízták. Ezt a nagy vállalatot könnyüvé és kényelmessé tette számára felesége, a ki minden irodalmi munkában jobb keze.

A múlt év nyarán elhatározta, hogy egy évig fog utazni és tanulmányozni Európában. Nejével s nagy leányával (20 éves) és kis fiával (8 éves) szándékozott elindulni. A mikor barátaitól bucsut veendő volt, az a kedves meglepés érte, hogy azon az asztalon, a mely mellett bucsubeszédjét elmondandó volt, egy levél mellett 1200 dollár várt rá. Hogy neje is elmehessen, külön 500 dollárral lepték meg.

September eleje óta van uton s Angliából indulva a déli országokat meglátogatta, legtöbbet időzván Görögországban. Junius hó 17-én estve érkezett Kolozsvárra. Kovács János tanárhoz szállott, mivel neki is Kovács hosszasan volt vendége Bostonban.

Rendkívül kedélyes és szellemes férfi. A mikor a kis gyermeket karjára veszi s czirogathatja arcát, vagy a mikor fuvolájá-

hoz nyúl s a házi leányt zongora mellé ülteti, hogy duettezenek, senkinek sem jut eszébe, hogy a régi Görögország művészetét s régiségeit, s az új Görögország nyelvét oly jól ismeri, mint akár egy egyetemi tanár.

Ha értésünkre esik, hogy kedves nejeről, ki ezelőtt egy hóval szállott tengerre, még nem hallott hirt, gondolnánk-e arra, hogy ő két nappal meghosszabbítja itt időzését, csakhogy a tudomány nesztorát Brassai Sámuel tordán meglátogathassa s mély elméje aknáiba bepillantasson. Avagy minő összefüggésben van a Brassai filozófiájával a tordai sóbánya mélységes kebele, hogy azt meghallgatván, ebbe siet?

Hát ilyen a modern ember. Ő ott is, itt is, fenn is, lenn is, a két éves gyermek s a 98 éves bölcs szemében is az Isten mélységes titkait keresi s éppen abban rejlik páratlan jó kedélyének a titka, hogy ott is felfedezi a nagyszerűt s a szépet, a hol más ember semmi nézni valót nem lát.

De nem tanulmányozzuk tovább ezt a valóban érdekes férfit, hanem elmondjuk röviden Kolozsvárt mulatása főbb mozzanatait.

Vasárnap délelőtt Kovács tanár társaságában meglátogatta a Dávid Ferencz emlékkövét, s a templomunkban végig hallgatta az istentiszteletet s a mint mondá, kilencz hónap óta először imádkozott övéi körében, szíve szerint. Az E. K. Tanács gyűlésében megjelenvén, a főtiszt. püspök úr melegen üdvözölte, mire ő a következő szép beszéddel válaszolt:

Atyámfiai és tagjai az unitárius E. K. Tanácsnak:

A mai napon életemnek egy álma valósult meg. Mióta európai utamon elindultam, mindig óhajtoztam arra, hogy egy gyülekezettel imádkozhassak. Beutaztam Európa nyugoti, déli és keleti országait, de ma volt első alkalmam arra, hogy unitárius templomban lehessenek. Ugyancsak ma sikerült megjelennem azon a helyen, a melyre minden unitáriusnak el kellene vándorolni. Mi sokat hallottunk Dávid Ferenczről s az ő páratlan életéről és munkásságáról, melylyel megalapította a magyar unitárius egyházat; de nekem ma kedvezett a szerencse arra, hogy megnézzem azt a követ, a melyről ő először hirdette az unitárius vallás magasztos ígét.

A mikor még kis fiu voltam, egy napon New York utczáin rendkívüli nagy néptolongás és csoportosulás volt. Ezernyi ezer ember gyült össze az utcákon s a tereken. Anyám engemet is ki vitt és karjára véve feltartott, hogy lássam a legnagyobb és legelső magyar embert Kossuth Lajost. Ez az emlékem kísérni fog engem életemen keresztül. Gyermekkorai álmam megvalósult, hogy lássam Kossuth országát s most, mint férfi, ezennel meghívom önöket a mi országunkba s biztosítom arról, hogy mindig a legszivesebben fogok tért nyitani önöknek lapom a Christian Register hasábjain.

Üdvözlöm önöket az ámerikai 200.000 unitárius nevében; üdvözlöm dicső mátyrjaikért Önöknek nagyszerű multjok volt s ha én a mi multunkra visszatekintek, nekünk is volt egy néhány nagy nevű emberünk.

Nemcsak az amerikai, hanem az angol unitáriusok nevében is szólhatok ezen a helyen s kijelentem, hogy baráti üdvözlötüket hoztam s kifejezem, hogy bámulattal és örömmel tölt el minket az önök multja s közösen tápláljuk a reményt egy leendő szép, jövő iránt s ebben az értelemben fogadják szives üdvözlötömet! (Eljen.)

Az E. K. Tanács megválasztotta tiszteleti egyh. tanácsossá a mit nagy örömmel fogadott.

Kedden estve az E. K. Tanács közvacsorát rendezett tiszteletére. Ennél lelkesebb és szellemesebb vacsorát ritkán láttunk. Barrows urra is a lehető legjobb benyomást gyakorolta.

A leányiskola vizsgáját meglátogatta s a gyermekek énekében rendkívül gyönyörködött.

Ezen kívül minden nap közös ebéd és közös vacsora volt tiszteletére magánházainknál. Hétfőn ebéd a főt. püspök urnál, estve angol club gyűlése; kedden ebéd Péterfi Dénes lelkésznel; szerdán ebéd Boros György tanárnál, vacsora Nagy Lajos tanárnál; csütörtökön Barrows úr a Boros György tanár társaságában kirándult Tordára s ott Varga Dénes igazgatónak volt vendége. Tordán nagyon érdekesen beszélgetett Brassai urral, kikérdeztvén phisophiai és theologiai nézeteit. Meglátogatta ott a vallás szabadsága kihirdetésének hajlékát az u. n. Bathori kastélyt; az unitárius templomot, melyben a szószerkekre állván felolvastatta Moz. 4. könyve 8. része négy utolsó versét s azután saját nyelvén elmondotta áldását. Pénteken Kovács János tanárnál volt közebéd s estve kikisértük a vonathoz, a hol először a papnövendékek búcsuját tolmácsolta angolul Lőfi Ödön, azután mi kívántunk szerencsés utat.

Ugy tetszett nekünk, hogy Barrows urnak kedves és kellemetes volt közöttünk időzése. Mi határozottan nyilváníthatjuk, hogy minket itt léte, remeknél remekebb beszédei felvillanyoztak s ámerikai hitkorainkat még közelebb hozták szívünkhez, mint a mennyire eddig voltak. Örvendünk, hogy szerencsélített s csak azt sajnáljuk, hogy aránylag kevés emberrel érintkezhetett s még inkább sajnáljuk, hogy olvasóinknak csak ennyit mondhattunk el itt időzéséről.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI MOZGALMAK.

Vizsgák. Az osztályvizsgák a főiskolában lapunk zártakor még folynak, de az érettségi lejárt és pedig az előzményekhez képest meglepő szép eredménynyel, mivel jeles volt: 4, jó 7, elégséges 4; hogy ezek mellett 4 egész évre s öt kéthóra vissza vettettek, nem is lehet feltűnő. Két magán tanuló is volt s azok mindketten visszavettettek egy évre. A jelesen végzetttek: Simándi József, Grátz Gusztáv, Kozma Endre és Veress Zoltán.

— **Emlékünnepély.** „A theol. olv. és önk. egylete“ f. év június 4-én egy igen jól sikerült emlékünnepélyt rendezett Channing E. Vilmos halálának 50-dik évfordulóján. Az ünnepély egyes pontjai között az ifj. dalárda énekelt szívemelő, megható dalokat Iszlay Márton igen ügyes vezetése mellett. Az ünnepélyt Bíró Lajos e. elnök fenn közölt beszédével nyitotta meg, mire Boros György védnök olvasott fel Channing életéről, példányképeül állítva fel őt a szabadelvű papságnak. Ezután Sándor Géza papnöv. Channinghez irt pályanyertes odáját szavalta el szokott sikerrel és kiváló eredménnyel. Végül Demeter Dénes papjelölt tartott egy felolvasást Channing neveléstani eszméiről, röviden és mégis behatóan sorolva fel azon eszméket, melyek egy gyermek, egy férfi tökéletesedéséért eszközlik.

Ez ünnepély volt az első, melyet a papnövéndékek magok erejökön nyilvánosan rendeztek s ez buzdítás lehet arra, hogy minden évben, legalább egyszer egy-egy nagy emberünk emlékét felújtsák. A jelenlegi alkalommal jelét adták a papnövéndékek, lelkes védnökükkel együtt annak, hogy e kor legnagyobb papja és annak nagyszerű eszméi iránt kiváló érdeklődéssel viseltetnek. Vajha mindnyájunkban megtestesülnének Channing eszméi; vajha azok által vezéreltetnénk papi hivatásunk megvalósításában!! — Nagy Lajos, papnövéndék.

— **Jó, hogy van püspökünk.** Az amerikai Christian Register ezt írja: A kereszténység egyesítésére nagyon sok javaslatot tesznek, de olyant, a melyiket bármelyik egyház elfogadhatna, még egy sem tett. A katolikus egyház könnyű módot ajánl. A pápa nyitva tartja az Egyetemes concilium ajtait, hogy az elidegenedett és tévelygő keresztények visszatérhessenek a nyájhoz. Az Angol Egyház ajánlkozik arra, hogy ő a többi egyházak lelkészeit részesíti a felszentelés kegyelmében. Egyik sem talál visszhangra. A Christian Register egy, még nem említett új módot ajánl. Bármelyik „szakadár“ egyházat meg lehetne váltani, ha az igazi kovászból egy keveset bele vegyitnénk. A helyett, hogy a congregationalis vagy más egyházat oda alázzuk, hogy ők behívjanak egy idegen püspököt, a ki felszentelje új papjaikat s azzal visszabocássák, jobb volna püspököt kérni az angol vagy amerikai püspöki egyházból s azt fel kellene hatalmazni, hogy lépjen be egyik vagy másik egyházba s ott végezze a felszentelést. Egy ilyen ember éppen elég volna arra, hogy körüljárván, felszentelje a lelkészeket s felavassa őket, hogy a vallásnak szolgálatába állhassanak. Ezt mi — mondja a lap — a congregationalis és presbyterianus híveknek ajánljuk figyelmükbe, minthogy nekünk ilyes valamire nincs szükségünk, mert nekünk a Magyar Unitárius Egyházban van püspökünk, van historiai püspökségünk már háromszáz év óta, melyet elismernek az osztrák-magyar birodalom kormányai s a mely az apostoli successiora éppen oly jogos igényt tarthat, mint akár az anglikánus. Ha nekünk püspöki felszentelésre van szükségünk, nincs miért máshoz menjünk. Ha Ferencz püspök eljön a chicagói congressusra, könnyű volna tőle bárkinék is felszenteltetni s azután ha valakit megválasztának püspöknek, azzal az amerikai talajon is megkezdődne az unitárius egyházban az apostoli successio.

— **Záró ünnepély.** A kolozszári unitárius főiskola ifjuságának önképző köre és zeneegylete június 11-én tartotta meg záró ünnepélyét, mely alkalommal a főiskola nagy díszterme zsúfolásig megtelt. Az ünnepélyt az Apollo-kör zenekara nyitotta meg igen ügyesen előadott indulóval. Ezután Grätz Gusztáv önképzőkör elnök tett jelentést a kör 1892/93. évi működéséről s az év folyamán kitűzött pályázatok eredményéről. Összesen kilencz pályatétel volt kitűzve; minden pályatételre több mű versenyzett. A költői pályatétel volt: Elegia Petőfi sirján, díjat nyert Lőfi Ödön, dicséretet Barabás József. Próza pályázatra ki volt tűzve egy tanulmány Csiky Gergelyről, nyert Simonfi Márton. Szépirodalmi pályatételképpen ki volt tűzve egy elbeszélés tetszés szerint választható tárgyról. Jutalmat nyert Grätz Gusztáv, dicséretet szintén Grätz Gusztáv. Az irodalmi pályadíjat Grätz Gusztáv nyerte el báró Eötvös Józsefről szóló dolgozatával. Miveléstani tanulmányával (Channing Ellery Vilmos neveléstudományi eszméi) nyert Nagy Lajos; társadalmi dolgozatával („miért kell és hogyan lehet az aesthetikai érzést fejleszteni“) jutalmat szintén Nagy Lajos, Deák Ferencz pedig dicséretet. A természet-

tudományi pályatétel a következő volt: A növényi rost és gyakorlati alkalmazása a jutalmat Grätz Gusztáv nyerte el, mellékjutalmat nyertek Dr. Nyiredy Géza tanár ur ajándékából Feldheim Mór, Simonffy Márton és Nagy Lajos; Történelmi dolgozatával (Amerika fölfedezése és annak következményei az emberiségre) jutalmat nyert Grätz Gusztáv, mellékjutalmat Kőváry László isk. felügyelő gondnok ur ajándékából Barabás József. Görög fordításért szintén Grätz Gusztáv nyert jutalmat. Összesen 31 mű pályázott, melyek közül 17 részesült kisebb vagy nagyobb jutalomban.

Az ünnepély műsorát ezután részint zenedarabok, részint szavalatok töltötték ki. Nagy tetszést ért el Feldheim Mór hegedűsолоjával, melyet a közönség megismélteltetett. A Sipos-testvérek hegedűduójának, Grätz Gusztáv és Kozma Endre zongorán előadott csárdásának is bőven kijutott a tapsból. A dalárdá Iszlai Márton vezetése alatt ért el zajos sikert, bár tagjai alig találhattak helyet a teremben. Nagy Lajos komoly szavalatával általános figyelmet keltett, épp úgy Peller Izidor Grätz Gusztáv alkalmi csevegésének felolvasásával. Ugyancsak Peller Izidor keltett nagy derűtséget és aratott viharos tapsokat a „Loco“ című monolog elszaválásával. A minden tekintetben sikerültnek mondható ünnepély csak fél hat óra után ért véget.

— **Vargyas.** Mint minden évben, úgy az idén is megtartók jun. 4-én majálisi innepélyünket. Nem a zöldben, mint máskor, mert az idő erre nem volt alkalmas. Innepélyünket széppé és örökre elfelejthetetlené tették a gyermek-sereg előtt a mi kedves pártfogóink.

Mélt. Daniel Lajos ur és neje Pálfy Mártha Ónagysága a gyermekeknek kiosztás végett küldtek egy kemence kalácsot. Br. Reichling M. Nándor ezredes ur 5 frtot. Mélt. id. Daniel Gábor főgondnok ur 2 frtot. Tek. Györke Károly erdőgondnok ur két legjobb tanulónak adott 2 koronát. Élvezet volt látni, mikor 250 tanuló gyermek mindenkire egy-egy darab kalácsal a kezében innepel.

Ez alkalommal osztottunk ki 40 jó tanuló gyermeknek jutalmul 40 drb. „Fiatalság Barátját“ is. Nagy volt tehát gyermek-seregünk öröme, de nem kisebb a szülőké is. A gyermekek szétoszolván, mi 4—5 család egy társas vacsorára gyűltünk össze Tiszteletes Kisgyörgy Sándor vendégzerető házához, a hol természetesen pohárköszöntőkben rendre mind éltettük a mi pártfogó urainkat, kik az alkalmatlan idő miatt most távol kelle hogy maradjanak. K i s T a m á s.

— **Nyilvános köszönet.** A kik 40 éves lelkési jubileumom alkalmából irányomba sürgönyeik vagy leveleik értelmében jó kívánataikat kifejezték, mindazoknak hálás és szives köszönetet nyilvánítok.

Böln, jun. 14. 1893.

L ő f i Á r o n, unitár. lelkész.

— **A küiküllői egyházkörben** 1892-ben tett kegyes adományok kimutatása :

Á d á m o s o n id. Kovácsy Sándor ev. ref. hagyományozott 100 frtot.

B.-S z t.-M i k l ó s o n adományozott m.-frátai Endes Lila k. a. egy urasztali kenyér- és bortakarót, értéke 8 frt. Máté Lajos, mig ott pap lesz, urvacsorai kenyeret. Dr. Müller Frigyes n.-szebeni első pap a szebeni luth. presbyterium nevében a papi házra 10 frtot.

D.-S z t.-M á r t o n b a n özv. Udvar Imréné egy szöszék-takarót, ért. 7 frt. Szabó Dániel volt pénztárnok legatum alapul 12 frt 23 krt.

D o m b o n Miklós Józsefné Hunyadi Anna urasztali takarót, ért 3 frt. A hivek új orgonát csináltattak, ért. 1000 frt, ennek alapját Kisgyörgy József tette volt le 70 v. csüstörökbuzában.

H a r a n g l á b o n Pásztóy D. Lőrinczné Koncz Klára két pohártakarót, ért. 8 frt. Özv. Szathmári Gyuláné három ünnepen urvacsorai kenyeret és bort

S z e n t b e n e d e k e n harii lakós Szász Józsefné Solymosi Klára egy szöszéktakarót. Gvidó Béla templomkijavítási alapul 1 véka tiszta buzát.

S z ő k e f a l v á n Paget A. Olivér két öl követ a papi házhoz. Gvidó B I véka buzát kenyérnek a kőhordók részére. H Gaál Domokos alispánné Cserey

Helén (r. cath.) óméltósága védnöksége és D. if. Pataky László úr elnöklete alatt a papi ház javára rendezett bál tiszta jövedelme 151 frt 57. kr. Szabó László egy szekér isk. fára 2 frt 16 kr.

A köri vizsgálások jegyzőkönyve alapján közli G y i d ő B é l a, h. jegyző.

— **Újból** is kérve kérjük a lelkészeket s az egyházközségek gondnokait gondozzák a középületeket s különösen a templomot. Ha a templom fedelére hulló esővíznek a levezetésére nincsen csatorna, a templom alapjánál készítsenek kövezett árkot és vezessék le az esővizet, mert tiz eset közül kilencszer az az okozza a templom fala megrepedését, hogy az alap alá ázik s itt-ott alább sülyed s maga után húzza az épület falát. Egy kis elővigyázattal nagy költségtől menthetjük meg az ekklesia pénztárát!

— **Szives kérelem.** A tisztelendő lelkész urakhoz intézett kérdés eimre több helyről nem érkezett még válasz. Jelen alkalommal megújítom eredeti kérésemet s kiegészítem azzal, hogy a ki egy vagy más okból nem szándékozik válaszolni a kérdésekre, sziveskedjék azt nekem a legrövidebb uton megírni, hogy tudjam mihez tartsam magat. Tisztelettel B o r o s G y ő r g y.

— **Új lelkész.** Bíró Lajos lelkészjelölt, az unitárius főiskola főnöke, kit a főt püspök úr a várfalvi ekklesiába rendes lelkésznek kinevezett, július 9-n fog beköszönteni. Jó sikert kívánunk!

— **A sepsiszentgyörgyi társsegyház** tagjai lapunk utján is szives figyeimökbe ajánlják a t. egyháztanácsos uraknak a kibocsátott gyűjtőbárczákat és aláírási íveket s kéri a kegyes támogatást.

— **Pálffy Dénesné**, szül. báró Bánffy Josefin asszony meghalt május 27-én, s eltemettetett 29-én. Nem tudjuk, az élöket avagy a halottat fájlaljuk-e, oly nagyon tartjuk ezt a veszteséget. A már néhai, Erdélyrésziünkben magas származásánál fogva a legelsőkhöz tartozott, de nemes fenkölt lelke, kiváló nemes szive megkülönböztette őt a legtöbbecktől. Kiválóan bizonyítja ezt különösen az a tette, hogy Tarcsafalván az unitárius egyházközségnek pártfogója volt s áldozatkészségét nem egyszer éreztette. A megfosztott család teje Pálffy Dénes tarcsafalvi nagybirtokos, sz.-kereszturi iskolánk f. gondnoka jobb kezét vesztette a gyöngéden szerető nőben. Gyermekai: Mártha, vargyasi Daniel Lajosné, Marie, b. Bánffy Kázmérné és Josefine a pótolhatatlan édes anyát siratják s vigasztalások csak az lehet, hogy a kik ismerték, azok őszinte mély részvétellel osztoznak méltó nagy bánatjokban. Legyen áldott emléke itt az élők között és csendes pihenése ott a boldog lelkek társaságában!

EGYLETI ÉLET ÉS MUNKÁSSÁG.

Az Egyházi Fő Tanács a f évben október 29-én fog megtartatni Kolozsvárt.

A Dávid Ferencz Egylet közgyűlése az őszön fog megtartatni később meghatározandó napon. A központi választmány a fiók-egyletek véleményétől teszi függővé határozatát, miután a háromszéki fiók-egyletből Simó János tagtárs azt az indítványt tette, hogy a közgyűlés ideje a főtanácsétól választassék el és más napon tartassék. Ez az indítvány jelenleg a f.-egyletek előtt van s sorsa azok határozatától függ.

Bányabükkön, Kolozsvár tőszomszédságában, E. K. Tanácsunk egy 1400—1500 holdnyi birtokot vásárolt meg. A birtoknak több mint kétharmadrésze tölgy erdő s egy pár esztendő mulva egyike lesz legjövendelmezőbb birtokainknak. Mi csak üdvözölhetjük az E. K. Tanácsot, hogy a rendelkezése alatt álló pénzalapokat ilyen közelfekvő s első minőségű birtokba fektette.

A nyári vasárnapi tanítás a mult évben feltűnő szorgalommal gyakorlatot sok ekklesiában; reméljük, hogy ezen a nyáron még gazdagabb lesz az aratás az Úr szőlőjében!

Az Unitárius Közlönyre az előfizetést mindig elfogadjuk új tagoktól is, s ezennel közhírré tesszük, hogy a ki hat új előfizetőt egyszerre beküld, annak a lapot ebben az esztendőben ingyen fogjuk küldeni. A lap (2 korona 40 fillér) 1 frt 20 kr. Kérjük, ne sajnálják érte a szót.

Lófi Áron háromszékköri esperes arcképét fogjuk közölni lapunknak szeptember 1-én megjelenő számában. Ugyanakkor fogjuk közölni lapunk rendes dolgozó társának **Végh Mátyás** tanár urnak a jubileum alkalmára „Emlékűl” irt szép költeményét. Megrendeléseket elfogadunk augusztus 20-ig s reméljük, hogy a kör mindenik lelkésze beküldi megrendelését. 10 pld. ára 1 frt.

A Fiatalság Barátja olvasóihoz. A konfirmacioi számában a „Kis tudakozóban” közölt talányok megfejtését ezen a helyen tudatjuk.

Szórójtvények. 1. nevetés, 2. templom, 3. hintó, 4. ablak, 5. ökör, 6. kötél, 7. sarló.

A n a g r a m. Meri valaki azt cselekszi, a mit akar az isten, az nékem az én atyámfia.

Számfeladványok. 1. Marad két szál gyertya, mert a harmadik elég. 2. Három óra alatt. 3. 999⁹⁹/₉₉.

Betűrejtvények. Apad a Duna. A kántor énekel Két határ. Nagy pöntek. Fiatalság Barátja.

1	2	3	4	5
2	3	4	5	1
3	4	5	1	2
4	5	1	2	3
5	1	2	3	4

Mindenik talányt megfejtették: **Lukácsi József, Lőrinczy Géza Kolozsvár.** Több-kevesebb talányt helyesen fejtettek meg: **Kolozsvárról:** Benczédi Andor és Ferencz, Csongvai Dénes, Csép Miklós, Boros Ella, Gelei Gyula, Rend Tihamér, Kovács Sándor. **Tordáról:** Bölöni Etelka, Kilyéni Erzsi, Solymosi Emmi, Májai Dezső, Varga Béla, Borbély Gyula, Adorján Jenő, Géza, Ferencz, Czakó László, Veress Géza, Viski Károly, Gálfi Ferencz, Albert Bandi, Tatar Arpád, Szabó Ilona, Szacsvai Lázár, Székely Dezső, Kovács Mózes, Székely János, Rák Ferencz, Siménfalvi Tihamér, Heltmann Ervin, Fodor Károly, Steit Frigyes, Balog János. **Székely-Keresztúrról:** Székely Béla. **Recsenyedről:** ifj. Máté István és Orbán Sándor. **Várfalváról:** Ferenczi Mózes.

A jutalmakat az egyleti titkár a megfejtők között az unitárius főiskolában a tanulók előtt nyilvánosan sorsolta ki. Az első díjat Lukácsi József V. oszt. tanuló sorsolás nélkül nyerte el, miután versenytársa a Fiatalság Barátjának nem volt előfizetője s e miatt a pályázatban nem vehetett részt. A fennmaradt kilencz díjra többi megfejtők mindenike futott egy számmal és a sorshuzó kis fia a 2-ik díjra: „Felméri: Úti levelei”, kihuzta a számát Solymosi Emminek Tordáról; a 3-ik díjra: Jó gyermek könyve, kihuzta Gelei Gyula nevét Kolozsvárról; a 4-ik díjra: Egy nagynéne levelei leányokhoz: Kilyéni Erzsi nevét Tordáról; az 5-ikre: Orbók: mértani feladványok: Májai Dezső nevét Tordáról; a 6-ikra: „Fiatalság Barátja”, Adorján Jenő nevét Tordáról; 7-ikre: „Unitárius

Közlöny“ 5-ik kötete: Adorján Ferencz nevét Tordáról; 8-ikra: Orbók: számtani feladványok: Boros Ella nevét Kolozsvárról, 9-ikre: Arany népies költeményei: Borbély Gyula nevét Tordáról; 10-ikre: Jó könyvek: Máté István és Orbán Sándor nevét Recsenyédéről.

A díjat a szerkesztőség elküldötte mindenkinek s reméli, hogy ezóta kéznél vannak s máris sok kedves órát szereztek úgy a nyerteseknek, mint szülőiknek.

A szerkesztőségnek *ízenete is van* a kérdezősködőkhez és többi ifjú barátaihoz és pedig a következő: A *Fiatalság Barátja újból meg fog jelenni*, még pedig a legközelebbi szeptemberben az iskolai év kezdetén, ha a szerkesztőségnek ízentek akár a lelkes, akár a tanító utról. A ti leveleteket is szívesen vesszük s annak örvideni fogunk. Ha kedvetek lesz egy új Fiatalság Barátjára, újból lesznek talányok is s díjak is, még pedig 10 darab, mint a jelen alkalommal. Jó mulatságot kívánnak mindnyájotoknak a nyári szünetidőre

a Fiatalság Barátja szerkesztői.

Kimutatás. A háromszékköri fiók-egyletbe tagsági díjaikat befizették a következők: Lófi Áron esp. 1 frt, Kis Sándor jzö 1 frt, Szentiványi Miklós f. gondnok 3 frt (91—93.), Serester Sándor 1 frt, Serester Matild kiasszony 1 frt, Kókösi ekkla 1 frt, Kriza Sándor 1 frt, Albert Lőrincz 1 frt, Nagyajtai ekkla 1 frt, Kádár Lajos 1 frt, Simó János 1 frt, Faluvégi András 1 frt, Imre József 1 frt, Göncz Mózes 2 frt (92—93). Veres György 1 frt, Gyertyánfi Emil, Zsigmond Áron, Nagy Áron, Benedek Lajos, Ungvári Lajos, Kövendi Mihály, Benedek János, Dávid Ágoston, Siklódi István, Pál Sándor 1 frt. — Kriza Sándor nagyajtai lelkesz úr f.-egyletünknek ajándékozott 1 frt. Köszönet ezert.

A többi tagtársakat is tagdíjaik befizetésére annyival inkább kérem, mert ily kevesen — az év ezen szakában — még egyszer sem fizettek. Simó János f.-egyl. pénztárnok.

A D. F. Egylet pénztárába 1893 május 28-tól—június 28-ig a következő befizetések történtek:

1 frt rendes tagsági díjat fizettek 1891-93-ra: Nagy Sándor, Szucsák. Székely József, Torda. 1893-ra: Biluska Józsefné, Kolozsvár. Kelemen István, Botár János, Toroczko. Zsigmond Ferencz, Sinfalva.

1 frt 20 kr. előfizetési díjat fizettek 1892-re: Thuri Elekné, Palatka. 1893-ra: Pap Mózes, Sz.-Keresztur. Engel Gáborné, Kolozsvár. Toth Albert, Varsolcz. Pálfi Dénes, Tarcsfalva. Szekula Ákos, Kolozsvár. Simó János, háromszékköri pénzt. fizetett 14 frtot.

A F. B. czimü füzetre fizettek: Kis Mózes, Kőkös 2.64 frt. Nagy Dénes, Körispatak 1 frt. Pap Mózes, Sz.-Keresztur 1.50 frt. Pálfi János, Toroczko 10 frt. Gál Kálmán, Kolozsvár 20 kr. Kecskeméti Elek, Kolozsvár 5.20 frt. Kelemen Albert, M.-Szt.-Király 2 frt József Dénes, Dombó 2 frt. Titkártól hirdetésért 9 frt 30 kr. Pázsint Mihály, S.-Kilyén 1 frt.

Tisztelettel kéretnek a t. hátrálékosok ismételten tartozásaik beküldésére. Kolozsvárott, 1893 június 27.

Iszlai Márton,
pénztárnok.

*Az „Unitárius Közlöny“ I—V. kötetéből teljes példányokkal rendel-
kezünk. Egy-egy kötet 2 korona 40 fillér (1 frt 20 kr.)*

TARTALOM: Megtérés. (Költ.) Tarcsafalvi Albert. 97. lap. — Chan-ning Ellery Vilmos emlékezete. Bíró Lajos 100 l — Árkosi Dénes. (Arszképpel.) Dr. Hankó Domokos. 102. l. — Az apostoli hitforma. 110. l. — 40 éves papi jubileum. Tudósító. 110 l. — Vidéki levél. Falusi. 114. l. — Barátságos beszélgetések az unitárius vallásról. Balatonparti magánzó. 115 l. — Az új pénz. 118. l. — Barrows J. Sámuel látogatása Kolozsvárt. 121. l. — Egyházi és iskolai mozgalmak 123. l. — Egyleti élet és munkásság. 126. l. —

Nyomatott Gámán János örökösénél Kolozsvárt. (Belkőzéputca 10.)